

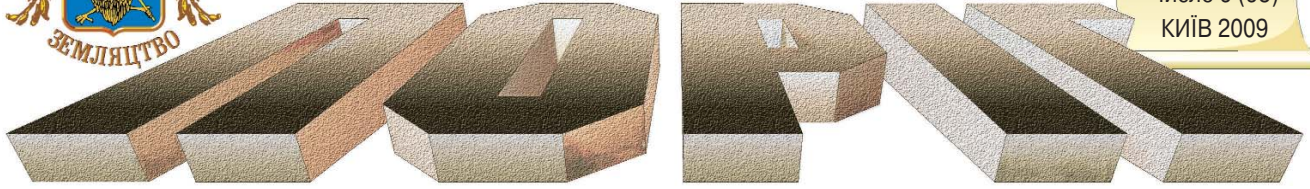

РІД НАШ КРАСНИЙ, РІД ПРЕКРАСНИЙ!

ОТЧІЙ

ЧАСОПИС
РІК ЗАСНУВАННЯ
2002

ВЕРЕСЕНЬ
Число 9 (93)
КІЇВ 2009

Видання товариства "Чернігівське земляцтво"

"Навчаючи всіх, важливо добре вчити кожного"
Й. Песталоцці

ГЛОБАЛЬНА ОСВІТА З ІНДИВІДУАЛЬНИМ ДОТИКОМ

Сучасна освіта під впливом науково – технічного прогресу та інформаційного буму вже досить тривалий час перебуває у стані неперервного інформаційного реформування та переосмислення усталених психолого-педагогічних цінностей.

Школа майбутнього стоїть перед історичним викликом XXI століття – необхідністю формування нового типу мислення, нової свідомості, нового розуміння людиною свого місця в суспільстві та житті. Бути людиною – означає стати нею, і це нескінченний процес самотворення, самобудівництва, пізнання своєї сутності.

Навчитися мистецтву життя – означає оволодіти вмінням і високою майстерністю у творчій побудові свого життя, що базується на глибокому його знанні, розвиненій самосвідомості, оволодінні технікою програмування, конструювання і здійснення життя як індивідуально – особистісного проекту.

Головними пріоритетами діяльності педагогічних колективів шкіл є:

оволодіння технологіями проективної, особистісно – орієнтованої педагогіки, виконання замовлення суспільства – формування конкурентноздатної особистості, навченої вибудовувати стратегію свого життя, створення для кожного учня ситуації успіху, як передумови особистісних досягнень упродовж всього життя, спонукання вихованців до побудови життя на засадах культури та духовності, здійснення педагогічного супроводу та захисту дитини – як необхідної умови становлення особистості на етапі шкільного життя.

Надзвичайно важливо базувати педагогічну діяльність, керуючись стратегією розвитку особистісного потенціалу учня, його саморозвитку, спрямовувати зусилля учнів на пізнання самого себе, своїх можливостей, раціонального використання власних сил, застосування внутрішніх резервів.

"Знайти, підтримати і розвинути людину в людині, закласти в ній механізм самореалізації" – сказав свого часу Президент України В.А.Ющенко.

Сьогодні є три виміри нової парадигми освіти: глобалізація, локалізація, індивідуалізація.

Інноваційні підходи до побудови навчально – виховного процесу потребують переорієнтування на принципово нові педагогічні ідеї та концепції, у центрі яких – особистість дитини з її потребами, інтересами та життєвими проблемами.

Школа має не лише вчити, але й виховувати дітей, формувати у них навички цивілізованого спілкування, поваги до іншого, не схожого на себе, а, отже, поваги до самого себе.

Досить звалювати на школу всі соціальні, психологічні й економічні проблеми країни! У справі виховання дітей головна відповідальність має лежати на сім'ї. Батьки мають повернутися обличчям до школи, а школа, у свою чергу, повинна відкрити перед ними всі двері.

Головне – наблизити процес навчання та виховання до потреб і можливостей учнів, створити підґрунтя для подальшого їх саморозвитку, вмотивувати до безперервної освіти заради розкриття та розвитку природного потенціалу власної особистості.

Незабаром шкільний дзвоник покличе учнів за парти, сповістивши про початок 2009\10 навчального року. Хай у вирі щоденних шкільних подій якомога менше буде смутку, розпачу, зневіри, а натомість міцна триєдина спільність – батьки, діти і вчителі успішно долають всі перешкоди і сягають до переможних вершин знань в ім'я процвітання особистості, родини та України.

Шановні земляки! Всі ми родом із дитинства. Не забудьте завітати до рідної школи, вклонитися своїм учителям, поспілкуватись з однокласниками, підтримати педагогічний колектив. І повірте, Ваша душа виповниться світлими спогадами про дитинство, бажанням творити добро, радість життя!

Надія ГОЛОТА,
директор ЗНЗ №297 м. Києва,
заступник керівника Бобровицького відділення

У ВЕРЕСНІ СВЯТКУЮТЬ СВІМ ЮВІЛЕЙ:

ПУЗІЙ Михайло Денисович – 85-ліття. Народився 16 вересня 1924 року в селі Ярославка Бобровицького району. Працював головним інженером проектного інституту "Укркурортпроект", заступником начальника відділу експертизи проектів "Київоблагропрому".

Член Спілки архітекторів України. Під його керівництвом розроблені проекти і побудовані санаторії в Бердянську, Одесі, Євпаторії, на Закарпатті, у Львівській області, а також туристичні готелі в Євпаторії, Одесі, Мукачеві, Сумах. Організовував персональні художні виставки.

РЕКУН Іван Андрійович – 75-річчя. Народився 2 вересня 1934 року в селі Червоні Партизани Носівського району. Пенсіонер прокуратури. Радник юстиції. Був прокурором слідчого управління Центральної української транспортної прокуратури.

ХАРИТОНОВ Борис Степанович – 75-річчя. Народився 6 вересня 1934 року в селі Ладан Прилуцького району. Працював артистом розмовного жанру Київської Національної філармонії, Укрконцерту, ансамблю пісні і танцю групи радянських військ у Німеччині, директором Київського мюзик-холу, художнім керівником Київського театру естради, актором Київського театру юного глядача, театру "Золоті ворота". Нині – на творчій роботі.

Актор театру і кіно. Зіграв ряд ролей у кіно та театрі. Лауреат республіканського конкурсу читців, Міжнародного театрального фестивалю "Добрий театр" у номінації "За кращу чоловічу роль".

Заслужений артист України, член Національної спілки журналістів України. Член правління Асоціації діячів естрадного мистецтва України. Автор збірок віршів, пісень, сценаріїв.

Засновник фонду сприяння розвитку культури та мистецтва у рідному Ладані.

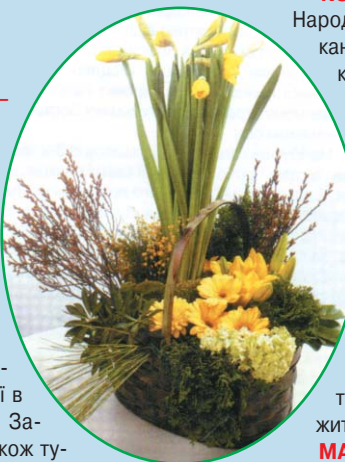
ЛОПАТА Микола Степанович – 75-річчя. Народився 10 вересня 1934 року в селі Красне Бобровицького району. Працював редактором відділу журналу "Вісник Академії наук УРСР", редактором видавництва "Наукова думка". Нині – на пенсії та творчій роботі.

Член Національної спілки журналістів України.

ЧАПЛАЙ Михайло Петрович – 75-річчя. Народився 22 вересня 1934 року в місті Бобровиця. Помічник президента ЗАО "Променергоавтоматика".

КОБЗИСТИЙ Павло Іванович – 70-річчя. Народився 1 вересня 1939 року в селі Ярошівка Талалаївського району. Працював старшим науковим співробітником Українського НДІ гідрометеорології. Нині – на пенсії.

КАЛІНІЧЕНКО Микола Омелянович – 70-річчя. Народився 7 вересня 1939 року в місті Носівка. Брав активну участь у розробці та випробуваннях зразків нової техніки. Був науковим керівником ряду науково-дослідних робіт. Підготував понад 80 наукових праць.

Заступник начальника цеху, начальник випробувальної станції НДІ "Квант".

КОСТИН Олександр Васильович – 70-річчя. Народився 22 вересня 1939 року в місті Самарканд. Вчився і працював у Ніжині. Професор кафедри композиції Національної музичної академії ім. П.І.Чайковського.

Народний артист України. Композитор. Лауреат Національної премії України ім. Т.Г.Шевченка.

СТЕЛЕЦЬКА Людмила Григорівна – 70-річчя. Народилася 28 вересня 1939 року в Чернігові. Нині – на пенсії. За фахом інженер-електрик.

ПРИСТУПКО Сергій Феодосійович – 65-річчя. Народився 4 вересня 1944 року в селі Кобижча Бобровицького району. Заступник редактора броварської газети "Нове життя".

МАРИСАЙ Михайло Іванович – 65-річчя. Народився 30 вересня 1944 року в селі Дібрівне Горднєвського району. Пенсіонер.

ЮЩЕНКО Микола Дмитрович – 60-річчя. Народився 3 вересня 1949 року в селі Миколаївка Менського району. Енергетик заводу "Промзв'язок".

БРЕГУС Людмила Феодосіївна – 60-річчя. Народилася 18 вересня 1949 року в селі Пашківка Ніжинського р-ну. Працювала головним бухгалтером ТОВ "Видавництво "Довіра".

ПАВЛЕНКО Тамара Михайлівна – 60-річчя. Народилася 24 вересня 1949 року в селі Заудайка Ічнянського району. Головний редактор програм для дітей та юнацтва Національного телебачення України.

СМІЛИК Олександр Якович – 60-річчя. Народився 26 вересня 1949 року в селі Червоний Колодязь Ніжинського району. Працює начальником служби експлуатації автобаси Державного управління справами при Президенті України.

Учасник ліквідації аварії на ЧАЕС.

ЮРЧЕНКО Олександр Григорович – 60-річчя. Народився 26 вересня 1949 року в селі Жовідь Щорського району. Обласний комісар Київського обласного військового комісаріату.

Полковник. Нагороджений відзнакою Президента України – орденом "За заслуги" III ступеня.

Член Ради товариства "Чернігівське земляцтво".

ХОРТ Володимир Іванович – 60-річчя. Народився 28 вересня 1949 року в місті Прилуки. Керівник заслуженого народного хору України "Будівельник". Хормейстер хорової студії при хорі ім. Г. Верьовки.

Заслужений працівник культури України. Нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України та "Знаком Пошани" Київського міського голови.

ШКАРАБУРА Олександра Михайлівна – 55-річчя. Народилася 16 вересня 1954 року в селі Кобижча Бобровицького району. Оглядач контейнерів УГУТС "Ліски".

ПОГРЕБНЯК Людмила Семенівна – 55-річчя. Народилася 26 вересня 1954 року в Києві (мати з села Жукля Корюківського району). Головний консультант Апарату Верховної Ради України.

Дорогі земляки!

Рада товариства "Чернігівське земляцтво" сердечно вітає вас із ювілеєм і зичить усім нев'яучого здоров'я, великих успіхів у житті, оптимізму, сімейного щастя, невтомного добротворства в ім'я рідної землі.

"Він лишився як дерево, що вічно цвіте,
вічно плодоносить, як великий мислитель,
який може стояти поряд із Сократом і Гомером".

А.Малишко

ДОВЖЕНКО НЕ ТІЛЬКИ ГЕНІЙ, А Й ГЕРОЙ

Ювілеї великих покійників схожі
на свята, але на ділі, вони не-
легке випробування для тих, хто
живе зараз.

Ось і теперішнє 115-річчя Олександра Довженка – геніального українця, творця ери "культів" та "голодоморів" буде черговим екзаменом не тільки для сучасного українського кінознавства, а й політикуму: чи здатен він при всій повноті та складності долі класика оцінити ще й його героїзм.

Попередній 110-й ювілей родичі, земляки та пристрасні шанувальники невмирущої спадщини Олександра Довженка святкували з одним бажанням – виконати його заповіт: "Земле рідна, прийми мене хоч мертвого..." та побажання – "Богом прошу, візьміть мене додому, до рідної Десни, до рідної хати, до рідного слова, до рідних тополь і вишень, якщо не тлінне тіло моє, то хоча б моє багатостраждальне серце".

Тоді на їх бік стали Президент України Віктор Ющенко, Голова Верховної Ради України Олександр Мороз, Прем'єр-міністр України Віктор Янукович, Чернігівська обласна рада, Сосницька районна рада. В березні 2008 року Президент України Віктор Ющенко започаткував переговорний процес з Президентом Російської Федерації Володимиром Путіним про передачу праху Олександра Довженка з Москви до Києва.

І хоча заповіт та наполегливе побажання великої людини ще не виконано, є сподівання, що його рідна ненька Україна краще підготується до цього й все зробить, як мати для рідного сина.

Важливим кроком підготовки до такої події буде визнання вкладу всесвітньо відомого кінорежисера і письменника, класика світового кіномистецтва та літератури, автора полум'яних творів про долю рідного народу Олександра Довженка в здійсненні національної ідеї розбудови справді незалежної могутньої Української Держави.

У біографії митця досі не заповнено всіх білих плям. Тільки недавно стало ві-

домо, що в 1918 році Олександр Довженко якийсь час викладав у школі старшин армії Петлюри в Житомирі при штабі 44-ї Української стрілецької дивізії. А Оесь Гончар у спогадах свідчив, що в роки громадянської війни в чині петлюрівського сотника Олександр Довженко брав участь у штурмі "Арсеналу". Звичайно, в радянські часи за таке минуле по голівці не гладили, тож автор "Собору" справедливо підкреслював: "Якщо це правда, можна уявити, який дамоклів меч Довженко почував над собою в усі подальші роки".

Однак батько народів Йосип Сталін, який до 1953 року фактично був головним кіносценаристом Радянського Союзу, правильно оцінив магнетичну силу кіно й не наважився знищити геніального кінорежисера та письменника. Тим часом Олександр Довженко мусив маневрувати, щоб хоч в основному зберегти свій геніальний талант для України, хоч наполовину втілити в життя задумане. Про Україну він пам'ятав завжди. Його улюбленою піснею була та, що її авторство приписують Іванові Мазепі й що в ній звучить віковична скарга на несправедливу долю – "Ой горе тій чайці".

Свою геніальну "Україну в огні" Олександр Довженко писав на матеріалі народного горя. Він наче оглух до всіх пересторог, про які не міг не знати, як не міг не відати про заборону Сталіна писати про відступ радянської армії. Твір писався швидко, уривчасто, великими шматками, майже не шліфувався й не переписувався, бо кожне слово й так лягло на задалегідь вготоване місце. Олександр Довженко не зламався під тиском того страшного політичного тайфуну, який звалився на його сиву голову через "Україну в огні". Це тільки одна з сторінок його героїчного життя.

Таких героїчних сторінок у житті свідомого носія національної культури,

менталітету, українського способу мислення і сприймання світу Олександра Довженка було багато, що є підставою для присвоєння йому звання Герой України (посмертно).

Сосницька районна рада п'ятого скликання на своїй двадцятій сесії 7 липня 2009 року заслухала питання про хід підготовки до відзначення 115-ї річниці від дня народження Олександра Довженка та вирішила:

"3. З метою вшанування пам'яті О.П. Довженка, його заслуг перед Україною:

3.1. Підтримати ініціативу щодо присвоєння О.П. Довженку звання Герой України (посмертно).

3.2. Доручити районній державній адміністрації порушити відповідне клопотання перед Чернігівською обласною державною адміністрацією.

3.3. Звернутись до голови Чернігівської обласної ради Н.А. Романової, голови Чернігівської обласної державної адміністрації В.М. Хоменка, голови товариства "Чернігівське земляцтво" в місті Києві В.В. Ткаченка з проханням підтримати ініціативу щодо присвоєння О.П. Довженку звання Герой України (посмертно)."

Рада Чернігівського земляцтва одностайно підтримала ініціативу присвоєння найвищої посмертної нагороди своєму геніальному землякові.

Подання про присвоєння Олександрові Довженку звання Герой України (посмертно) Чернігівська обласна державна адміністрація повинна внести Президентові України.

Визначальне рішення за Президентом України Віктором Ющенком.

Олексій ОРЕХОВИЧ,
голова Сосницького осередку

Д І М

У вересні Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник Михайла Коцюбинського відзначає 75 років від часу заснування. Цей ювілей збігається із 145-річчям від дня народження класика української літератури.

СОНЦЕ ПОКЛОННИКА

Історія нашого музею починається з постанови облвиконкому від 15 вересня 1934 р. про створення меморіального музею Михайла Коцюбинського на його садибі, де до того була бібліотека.

Директором же призначили брата письменника – Хому Коцюбинського, який уже мав досвід музейної роботи, оскільки створив і протягом 7 років очолював музей свого брата у Вінниці. Разом з дружиною Катериною та донькою Михайлиною вони переїхали до Чернігова, і почалася копітка роботи. Було дуже складно, із фотографій в сучасній експозиції музею ви можете побачити, в якому стані була садиба у той час.

У 1919 р. родина була змушена виїхати з Чернігова до Росії. Перед від'їздом вдова Коцюбинського – Віра Устимівна передала до музею В.Тарновського (сучасний обласний історичний музей) найцінніші речі, що належали письменнику, але з умовою, щоб вони ніколи не вивозились з Чернігова, вочевидь сподіваючись, що пам'ять чоловіка коли-небудь буде достойно вшановано.

Зі встановленням у Чернігові більшовицької влади у 1919 р. будинок Коцюбинських перейшов у відання Чернігівського губвідділу народної освіти. Кілька років тут містилися дитячі будинки. У грудні 21-го приїхала додому з Сарапула Віра Устимівна, але відразу захворіла й померла у цьому ж будинку.

Деякий час в оселі Коцюбинських знаходився клуб металістів, потім там проживали приватні мешканці. А 1929-го у колишньому будинку Коцюбинських було відкрито районну бібліотеку. Тоді ж у бібліотеці в одній з кімнат було експоновано деякі матеріали з життя й творчості письменника, але за декілька років бібліотека занепала й дві кімнати знову було віддано мешканцям. Постійна зміна власників негативно відбивалася на стані оселі. У 1933 році районну бібліотеку було закрито й згодом був наказ Наркома освіти про створення музею.

Отож, уся творча спадщина письменника чекала нагоди, аби повернутися в рідний дім аж до 1935 року і була передана вже меморіальному музею М.Коцю-

бинського, його директору – Хомі Коцюбинському.

Майже рік подружжя обладнувало у трьох кімнатах меморіального будинку експозицію. 8 листопада 1935 р. було урочисто перерізано стрічку і перші відвідувачі зайшли до музею. Досить активно велася науково-дослідницька робота. З'являються перші наукові збірники, впорядковується сад, в якому вирощуються улюблені квіти і рослини М. Коцюбинського. До речі, сам Хома Михайлович був дуже вправним садівником, його дбайливими руками було посаджено і доглянуто багато дерев і квітів. А у 1936 р. він відшукав у міській раді план садиби часів Михайла Михайловича, після чого територію садиби Коцюбинських було повернуто до історичних меж. Тоді ж було побудовано оранжерею для зимування південних рослин, які письменник бачив на о. Капрі й поетично змалював у своїх творах.

У 1939 році на подвір'ї музею з'являється пам'ятник М.Коцюбинському роботи відомого скульптора Іллі Гінцбурга, з яким письменник познайомився на о. Капрі в Італії і листувався.

Музей у той час відвідувало багато письменників, тут відбувалися засідання літературної студії. Але подальшому розвитку музею перешкодила війна.

У серпні 1941 р. Хомі Михайловичу Коцюбинському запропонували евакуюватися з міста з родиною і кількома валізами. Але він не погодився, просив вагон, аби вивезти фонди музею. Вагон дали наприкінці серпня, коли Чернігів уже бомбили, вокзал лежав у руїнах і не було певності у тому, що Коцюбинські ще встигнуть виїхати. Але повантажили все, навіть погруддя з подвір'я.

У квітні 1943 р. було урочисто відзначено 30-і роковини від дня смерті письменника. У тому ж таки 1943 р. Хомі Михайловичу Коцюбинському було вручено орден Трудового Червоного Прапора за збереження музейних цінностей.

А вже наступного року Хома Михайлович разом з музейною колекцією повернувся до Чернігова. Роботи було надзвичайно багато, оскільки було знищено 2/3 саду, завдано шкоди будинку

й садибі. Та поступово музей відроджувався, Хома Михайлович і Катерина Яківна (його дружина) знайшли можливість, щоб відновити сад, який став своєрідною зеленою експозицією, спорудити нове приміщення.

У музеї бували Павло Тичина, Максим Рильський, взагалі кімната для відвідувачів, що була при музеї, ніколи не пустувала. Проводилися численні зустрічі, екскурсії. Цікавим є те, що колектив музею був дуже маленьким, всього кілька чоловік, але зроблено ними було дуже багато.

Велика заслуга Хомі Михайловича і у впорядкуванні могили письменника. У 1955 році на могилі було встановлено пам'ятник, який і нині височіє над Болдиною горою, з якої Михайло Коцюбинський милувався краєвидами Придесення.

Автори цього пам'ятника – скульптори Флоріан Коцюбинський, онук письменника, Яків Ковбаса та Семен Андрійченко.

Після смерті Хомі Михайловича у травні 1956-го музей очолила донька письменника Ірина Михайлівна Коцюбинська.

До цього вона мешкала у Києві, працювала і народним суддею, і директором Будинку літераторів. Та завжди мріяла повернутись до батькового дому, а коли ця її мрія збулася, з головою поринула у роботу. Юристу за фахом, їй нелегко було опанувати музейну справу, але, освоївши її, Ірина Михайлівна дуже багато зробила для гідного увічнення пам'яті батька. У 1958 р. було відновлено меморіальну оселю письменника, яка містилась в 3-х кімнатах будинку. Літературна експозиція знаходилась у новому приміщенні. За часів її роботи музей став помітним осередком науково-просвітницької, видавничої і збиральницької діяльності. За ініціативи Ірини Михайлівни відновилися знамениті "літературні суботи", які були приурочені до різних дат, а запрошувалися на них відомі люди, гості з Києва та інших міст.

Про талант Ірини Михайлівни як літератора і дослідника свідчить цілий ряд публікацій у періодиці.

Особливе місце у її творчому доробку займають дві книги спогадів "Спогади і розповіді про М.Коцюбинського" (1965) та "Михайл Коцюбинський" (1969).

За ініціативи Ірини Михайлівни було розпочато будівництво нового приміщення для літературної експозиції, однак до відкриття нового будинку вона не дожила, пішовши з життя 8 листопада 1977 р. Але її мрія про повну меморіалізацію будинку письменника та нову літературну експозицію була втілена в життя працівниками музею, що трудилися разом з нею в колективі і продовжили роботу пізніше.

У 1978–1988 роках музеєм керував досвідчений журналіст, колишній редактор обласної газети "Деснянська правда" Феодосій Лук'янович Сендзюк. Це був нелегкий період завершення будівництва приміщення літературної експозиції, виготовлення обладнання для неї на підприємствах області й поза межами Чернігівщини.

Зросло значення музею як методичного центру. За його активною участю були оформлені народні музеї Остапа Вересая в Сокиринцях Срібнянського р-ну, Марії Заньковецької в Заньках Ніжинського району, музей-родина хата Павла Тичини в Пісках Бобрівського р-ну, історико-літературний музей М.М.Коцюбинського у Вихвостіві Городнянського р-ну, музей Л.М.Ревуцького в Іржавці Ічнянського р-ну.

Не забували про музей давні його друзі Юрій Збанацький, Леонід Горlach, Леонід Большаков, Анатолій Рибаків і збагачували фонди музею своїми книгами.

Подвижницька праця колективу музею була високо поцінована. 31 січня 1986 р. Указом Президії Верховної Ради УРСР за успіхи в пропаганді літературної спадщини М.М.Коцюбинського музей було нагороджено Почесною Грамотою.

Наприкінці літа 1988 року в музей повернувся внук письменника Юлій Романович Коцюбинський. Повернувся в новій якості – директора музею, в якому раніше тривалий час, з 1964 до 1976 року, був науковим працівником і завідувачем відділу літературної експозиції.

Цікаво і плідно працював Юлій Романович у музеї. Ще у 1974 р. його було персонально запрошено до Чехословаччини на нараду музейних працівників. У ті часи було надзвичайно складно і престижно потрапити в закордонне турне. Тоді ж Юлій Романович готувався до захисту кандидатської дисертації. На кафедрі педагогіки КДУ підготував реферат про М.М.Коцюбинського, де були названі прізвища М.Грушевського, Д.Яворницького, яких тогочасна наука звала "буржуазними націоналістами".

Зразу ж після захисту дисертації мала вийти книга Ю.Р.Коцюбинського "Коцюбинський – педагог". Набір було розсіпано, а кафедру педагогіки розіграно. До того ж, поляки почули виступ Ю. Коцюбинського в Чехословаччині "Коцюбинський і чеська культура" і попросили підготувати публікацію про М.Коцюбинського й Польщу. Звичайно, Юлій Романович написав про перебування Михайла Михайловича в Кракові, про його дружні стосунки й листування з Богданом Лепким. Статтю видрукував польський журнал "Наша культура". Після цього Юлій Романович, який посмів "співати дифірамби ворогові Лепкому",

мав великі неприємності й мусив "за власним бажанням" залишити музей. Це було влітку 1976 року.

Після цього 12 років Юлій Романович працював кореспондентом бюро пропаганди Спілки письменників України по Чернігівщині. Об'їздив усю область, привозив цікавих гостей і до музею.

Новий етап творчого життя Юлія Романовича почався на посаді директора музею. Різноманітна, багатогранна робота чекала його і колектив. Усе частіше музей, що 1993 року набув статусу заповідника, стали називати духовним центром Чернігова. Авторські вечори, творчі зустрічі, презентації привертати увагу зацікавленої громадськості.

1993 року Юлію Романовичу за висвітлення народознавчих аспектів у творчості М.Коцюбинського було присуджено премію імені М.М.Коцюбинського.

13 липня 1994 року за значний особистий внесок у збереження і розвиток історико-культурної спадщини народу України та високий професіоналізм Указом Президента України йому було присвоєно звання заслуженого працівника культури України.

У листопаді 1997 року Юлію Романовичу за активну просвітницьку діяльність було присуджено літературно-мистецьку премію імені Івана Нечуя-Левицького. Талант невтомного дослідника – літературознавця засвідчують його численні публікації про П.Куліша, С.Петлюру,

Б.Лепкого, Б.Грінченка в журналах та газетах.

Та, мабуть, найбільшою мрією Юлія Романовича за останні роки було видання листів до М.М.Коцюбинського, які він упорядкував з такою любов'ю. Для всього колективу музею його директор був зразком працьовитості, наполегливості в досягненні мети, небайдужості до музейних і людських проблем.

15 травня 2000 року на 67-му році Юлій Романович раптово пішов з життя. Тяжкої втрати зазнала не лише його родина, а й уся культурна громадськість України. Вже посмертно Юлій Романович був нагороджений міжнародною літературною премією "Тріумф" (липень 2000 року). Нагороду було вручено вдові, відомому педагогові Антоніні Іллівні Коцюбинській.

Хочеться також згадати теплим словом працівників багатьох поколінь, що були причетні у різні роки як до створення, так і до збереження музейних цінностей, духу Михайла Коцюбинського, серед них наукових працівників Галину Зубко, Наталію Тихомолову, Луку Прокопенка, доглядачів Ганну Шутилеву, Людмилу Кобитченко та інших, звичайно ж, нинішній колектив музею.

Продовжується науково-дослідницька та видавнича робота в музеї. У 2007 р. видано окремим виданням "Листи М. Коцюбинського до дружини", що стало подією в науковому житті. 2008 р. видано мемуари Юлія Романовича Коцюбинського "Шрами на серці". Минулого року за сприяння фахівця з комп'ютерних технологій Олександра Майшева було створено офіційний сайт нашого музею – kotsubinsky.at.ua, де періодично висвітлюються усі основні події, що відбуваються в музеї. Є у науковців нашого музею й інші, не менш перспективні плани.

До свого ювілею музей підходить не за найкращого фінансування. Протікає дах літературної експозиції, потребує ремонту кінолекційна зала. Розуміючи, що світова фінансова криза "підкосила" бюджети усіх рівнів, усе ж хочеться зауважити, що якщо створюються нові культурні об'єкти та музеї – це добре. Але було б непогано, коли б не забували про існуючі музеї, які працюють вже протягом багатьох десятиліть.

Але, незважаючи ні на що, наш музей вже 75 років зберігає ту неповторну атмосферу, що оточувала класика української літератури, видатного Майстра слова за його життя, опікується й пропагує його творчу спадщину.

Ігор КОЦЮБІНСЬКИЙ,
директор Чернігівського
літературно-меморіального
музею-заповідника
М.Коцюбинського

СТЕЖКИ НЕ ЗАРОСЛИ

8 серпня на Борзнянщині на хуторі Мотронівка в обласному історико-меморіальному музеї-заповіднику "Ганнина пустинь" відбулося святкування 190-річчя від дня народження відомого українського письменника, діяча, мислителя П.Куліша.

На захід прибуло багато представників творчої інтелігенції та почесних гостей: народні депутати І.Плющ, В. Яворівський та О. Білозір, экс-міністр освіти В. Кремень, міністр культури і туризму В.Вовкун, голова Чернігівської облдержадміністрації В. Хоменко, голова Чернігівської облради Н.Романова, а також представники Нацбанку України: директор департаменту грошового обігу Р.Кисільов та заступник генерального директора Банкотно-монетного двору О. Проценко, які вручили учасникам святкування презентаційну банкноту з портретом П. Куліша. На банкноті продемонстровано всі сучасні елементи захисту від підробки.

Вшанування пам'яті почалося з покладання квітів на могилу П. Куліша та його дружини Г. Барвінок. Поминальну молитву відправив єпископ Ніжинський і Прилуцький Іриней, який зазначив, що одна з найбільших заслуг належить саме Кулішу, адже саме він найперший взявся за переклад Біблії на українську мову.

Потім відбулося вручення подарунків. Активні члени Чернігівського земляцтва генерал-осавул О.Проценко та його брат генерал-майор, доктор юридичних наук Т. Проценко від себе подарували

музею-заповіднику прекрасний портрет П. Куліша.

Екскурсія по музею, яку провела Т. Богдан, була дуже пізнавальною і цікавою.

Приємно зазначити, що сьогодні музей-заповідник "Ганнина пустинь" відродився, адже проведена реконструкція та ремонт. Директор Інституту українознавства НАН України П. Кононенко назвав заповідник культурним центром європейського рівня. За його словами, великий внесок у відбудову меморіального музею зробив саме І. Плющ.

В. Вовкун зазначив, що має намір створити робочу групу, яка б працювала над виданням літературної спадщини П. Куліша, адже сьогодні, на жаль, твори письменника ще не видані в повному обсязі.

Після офіційної частини відбулась концертна програма за участю творчих колективів Чернігівщини та України.

Свідком події була Мирослава УНІАТ

МИ – ПЕРЕМОЖЦІ

Ізнову прийшов вересень, засипаний падолистом, уквітчаний багатим урожаєм. Словом, свято є свято. І добре, що нинішнє покоління не забуває тих днів, коли 66 років тому війська Червоної армії разом із партизанами звільнили наш чудовий Чернігів і область від німецько-фашистських загарбників. У цій боротьбі активну участь брали і члени Чернігівського земляцтва.

Живе собі скромно поважний Володимир Дмитрович Буденний. Був він сержантом, командиром розвідувального відділення, піс у званнях та посадах. Звільнивши рідну Чернігівщину, дійшов до Берліна і штурмував Рейхстаг. Рідну землю звільняв і Микола Дем'янович Дмитренко. Великий внесок у звільнення і наших партизанів Ігоря Макаровича Сидоренка, Владислава Олексійовича Суярка, Олени Михайлівни Лук'янової, Галини Василівни Данилко, Марії Іванівни Рокитнянської, Леоніда Сильвестровича Могильного, Миколи Івановича Станжура. Про кожного із них можна писати дуже багато, бо вони це право заслужили своєю ратною молодістю. Скажімо, та ж Галина Данилко разом із своїм чоловіком Героєм Радянського Союзу О.Шевереvim провели низку диверсій проти фашистів, за свою мужність ця жінка була нагороджена орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ступеня та медалями. А тоді юна, згодом відома медик, академік Олена Лук'янова разом з батьком добували цінні матеріали про ворога і передавали командирів партизанського загону імені І.Богуна.

У роки війни мені також довелося брати участь у боях за звільнення Чернігівщини у складі 211 стрілецької дивізії. Звільняв Ніжин та Остер, форсував Десну, але при одному з артобстрілів був поранений і відправлений на лікування в Казань. Словом, таким було моє побачення з рідною Сіверською стороною, окроплене гарячою молодістю кров'ю. І хоча бойові дороги вели мене аж до Кенігсберга, ті незабутні осінні дні 1943-го назавжди закарбувалися у мою пам'ять.

**Микола КУПЧЕНКО,
полковник у відставці,
керівник ветеранського
об'єднання**

До таких міст, звичайно, слід віднести Ніжин. Про його історію можна довідатись з книг та з матеріалів сайту, в яких відчувається гордість за своє місто та особистостей, що з ним пов'язані. До великого переліку імен славетних ніжинців з повним правом входить Олександр Васильович Костін – видатний український композитор, заслужений діяч мистецтв та народний артист України, лауреат Державної премії імені Т. Г. Шевченка, професор кафедри композиції Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Його твори увійшли до програм навчальних закладів і вивчаються в музичних школах, училищах та академіях.

З давніх-давен відоме східне прислів'я: "Не важливо, скільки років ти прожив, важливо, скільки ти побачив". Олександр Васильович бачив за своє життя багато міст. Однак особливу роль в його професійному становленні відіграв саме Ніжин. Розповімо ж по порядку.

Народився він в Самарканді 9 серпня 1939 року. Дата 22 вересня, яка, у відповідності зі свідоцтвом про народження наводиться в усіх довідниках, неправильна: це день, коли батьки майбутнього композитора звернулися по документ. У родині було четверо дітей. В тяжкі воєнні роки двоє – дівчинка та хлопчик – померли. Залишилось двоє синів. Старший став автомобілістом, молодший – знаменитим композитором.

До Ніжина родина переїхала після війни. Тут майбутній композитор почав вчитися музики. Стати композитором – справа зовсім непроста. Окрім суто музичної освіти, музикант має володіти сильною, багатою та ініціативною уявою, яку формують не тільки заняття за фахом, а й різноманітні життєві вра-

Вивчати українську музичну культуру – заняття надзвичайно захоплює. На відміну від, скажімо, французької, де центром музичного життя завжди був і залишається Париж, в Україні культура творилася й твориться в багатьох провінційних містах і містечках, кожне з яких має власні традиції, що дбайливо зберігаються й примножуються. Мистецькі надбання провінції живлять і розвивають музичне життя столиці, формуючи цілісну національну культуру.

ження. Таких вражень Ніжин давав багато. Історичні пам'ятки, про які так цікаво читати, Олександр Костін бачив щодня. Вони закарбовувалися у пам'яті, аби "ожити" в моменти роботи над музичними творами на сюжеті з далекого минулого. По закінченні музичної школи Олександр Костін вступив до Київського музичного училища ім. Р. М. Глієра, композиторську освіту завершив в Київській державній консерваторії ім. П. І. Чайковського в класі відомого українського композитора Андрія Штогаренка. До Ніжина приїхав викладачем. Працював в дитячій музичній школі, культосвітньому училищі та педагогічному інституті на музично-педагогічному факультеті.

Сьогодні Олександр Костін, який гідно зустрічає 70-річчя, належить до плеяди митців, що визначають розвиток сучасної української культури. Він – композитор великого обдарування. Творчість його масштабна та різноманітна. Він – автор шести опер, шес-

ти балетів, які йдуть на сцені, подобаються слухачам різних поколінь: від дітей до ровесників композитора. Однак і в творах, що не призначаються для театральної сцени (вокально-симфонічних, камерних, фортепіанних, вокальних та хороших) відчувається театральність – настільки зримою та по-театральному яскравою є музична мова композитора. Звертаючись до опер та балетів Олександра Костіна, вкотре переконаешся, наскільки важливими для митця є дитячі та юнацькі враження. В Ніжині, в батьківському домі, Олександр Костін захопився літературою. Глибоким знанням світової літературної класики відзначається вся творчість композитора. Казка Г. Х. Андерсена стала основою балету "Русалонька", остання драма Лесі Українки "Оргія" дала життя одной-

менній опері, твори Р-М. Рільке, Г. Аполлінера, Л. Фейхтвангера, Л. Костенко увійшли до лібретто одного з найкращих творів композитора – сценічної ораторії "Іосиф Флавій". Під враженням від літературних творів написано також чимало інструментальної музики. Олександр Костін глибоко занурюється в історію і, може, саме завдяки цьому гостро відчуває сучасність. В його тлумаченні минуле й теперішнє сполучаються на основі моральної єдності. Тому, звертаючись до найрізноманітніших сюжетів, композитор, однак, ні на мить не залишає ідеї, яку вважає для себе провідною. Це – осмислення одвічних моральних цінностей, серед яких особливе місце посідає тема відповідальності митця за те, як він виконує доручену йому Богом місію: давати людям розраду й підпору.

Ірина КОПОТЬ,
кандидат мистецтвознавства,
член Національної спілки
композиторів України

ОСІЯННИЙ

Нещодавно відсвяткував своє 70-річчя відомий український художник Володимир Пасівенко, який народився 8 серпня 1939 року в селі Обичів Прилуцького району.

БОГОМ

Саме мальовниче село і заклало йому в душу потяг до прекрасного і зробило майбутнього творця відомим художником. Обичів із чудовою природою та прекрасним Удаєм, що протікає селом, заклал імпульс для творчості і протягом всього життя дає наснагу. Нині батьківської хати не залишилося, але її дух зберігся. Окрім цього, ще прадіди Володимира Івановича займалися іконописом і, мабуть, це також відбилося у його генах і сформувало з нього художника.

Батьки були простими селянами і пропрацювали все життя у колгоспі. Батько, Іван Степанович, був механізатором, а мама, Ганна Василівна, колгоспницею. Вона ніколи не заважала Володимирові у його захопленні художнім мистецтвом і не ставила перепон його життєвому шляху. Був і старший брат Григорій, якого нині, як і батьків, вже, на жаль, немає. Дружина Наталія пропрацювала інженером і нині пенсіонерка. Традицію художника продовжує донька Богдана, яка пішла по лінії мистецтва, закінчивши художню школу та академію мистецтв. На певних роботах вона завжди допомагала батькові. Так, поруч із ним брала участь у монументально-декоративних розписах в Михайлівському Золотоверхому соборі. Богдана і зараз з батьком розписує інтер'єри Успенського собору Києво-Печерської Лаври. Мистецьку лінію підтримує і зять Володимира Івановича Володимир, який є також художником і разом із Богданою виховують сина Романа. Мабуть, і Роман піде шляхами батьків, хоча нині він ще має всього 4 роки.

Робота в Михайлівському соборі була першими кроками сімейства Пасівенків по розпису храмів. Зі становленням України як держави різко змінилася ситуація, і нині церкви не руйнують, а відроджують. З цим і постало питання у фахівцях з розпису та відновленню інтер'єрів зруйнованих храмів.

Активну фахову роботу проводить Володимир Іванович і в Чернігівському земляцтві. Він постійно організовує виставки своїх художніх робіт і пропагує ідеї прекрасного серед земляків.

Вітаючи шановного земляка з ювілеєм, подаємо його виступ на врученні

Шевченківської премії, яка передає глибокий зміст його душі.

“Що маю сказати, коли йдеться про святу, найвищу творчу відзнаку – Державну премію України імені Тараса Шевченка?”

Одразу згадується все моє життя... Босоноге, але все ж таки голубе дитинство, тепла батьківська земля на моїй рідній Чернігівщині. Юність з найвищими чистими мріями і терниста дорога в ім'я ствердження мого "Я", в ім'я ствердження нашої культури, нашого народу, нашої Держави.

Можливо, довгим, важким і занадто не прямолінійним шляхом довелося долати цю дорогу. Але то був шлях абсолютної постійності і чистий...

І ось тепер кому я хотів би передусім подякувати за високе звання лауреата Шевченківської премії: моя найбільша і найвища подяка – самому Тарасові, богові нашому і моєму генієві, який для мене світив і світить не земним, а космічним світлом найвищого духовного злету, світлом вічності, світлом величезної любові і феноменальної біблійної широти. Саме він – наш геній – показує вершини творчості, які побудовані на

іконах вічності, планетарного і самого земного змісту людської суті. На законах досконалої художньої форми і вічної естетики. Це ще одна біблія, яка послана в світ однією, конкретною людиною. З іншого боку – це виверження духовного вулкану землі нашої української через нього, співця і пророка.

А ще я вдячний великій, вічній і святій ідеї – істині, яка керує і яка веде, яка постійно присутня у нас. Це безкінечний Космос – не зрозуміла, незрима, але постійно присутня Сила – Дух, наймення якому – Божество.

А також вдячний я за найвищу Державну нагороду своїй матері – простій селянській жінці-трудівниці, яка несла в собі особливу мораль, мораль високого гуманізму, високої любові до всього живого, без виключення. Саме вона, мати, благословила мою невідому і надто самотійну дорогу.

Я щиро вдячний і творчому колективу Співки художників України – моїм колегам-монументалістам. На той час це був один з найсвідоміших творчих колективів, об'єднаних національною ідеєю, колектив, у якому, вже в ті часи, панувала рідна українська мова. Ще живим я пам'ятаю останнього із "бойчуківців" Григорія Довженка, а також великих поборників за ствердження монументально-декоративного мистецтва Степана Кириченка і особливо хочу згадати Прометея нашого колективу – вічного "боротьбиста", талановитого митця і патріота України – Валентина Задорожного, нині Шевченківського лауреата (посмертно), а також видатного педагога, універсально обдарованого художника Миколу Стороженка та незламну й послідовну патріотку землі нашої Людмилу Семикіну, художницю з високим розумінням народної традиції в її еволюційній, безкінечній і в

↔ 8

той же час сучасній інтерпретації. Її життя – це подвиг.

І все-таки я хотів би дещо повернутись до пройдених доріг, до свідомих творчих витоків своїх.

До глибини тяжко і важко згадувати спроби стати студентом Київського державного художнього інституту. Не вийшло... Але як не парадоксально, в тому-таки році мене прийняли першим номером у списку зарахованих, але не в Києві, а в Москві.

Кінець 60-х, я закінчую свою професійну художню освіту, пропонують залишитись в аспірантурі, а це рідкісна можливість ще на три роки продовжити постійне спілкування з великою класичною і сучасною світовою культурою. Та я цілком однозначно вирішую їхати на Батьківщину, в Україну. Підсвідомо відчуваю в собі синівський обов'язок до отчого краю...

"...Сини мої! Орли мої!

Летіть в Україну!"

Прощаюся з вічними шедеврами в Третьяковській галереї, адже чого коштує там, приміром, один тільки Врубель чи Куїнджі? Прощаюся з Ван-Гогом, Сезанном, Браком, Руссо, Модільяні, одне слово, прощаю-

то, безперечно, велике щастя, велика радість і, разом з тим, велике горе. Горе від реального усвідомлення "живої" художньої (та й не тільки) ситуації в моїй рідній Україні. Нескінченні думки, думки, горіння...

І тут вибух бомби, що пронісся Москвою і усім світом... Український

поетичний кінематограф!!! "Тіні забутих предків" Сергія Параджанова. Москва затамувала подих, заціпеніла, зрозуміла... Поява нового напрямку в світовому кінемистецтві – не в Москві, а в Києві, в Україні... Цей момент потрібно було відчутти в конкретному часі і в конкретному місці. Для мене це явище зразу зрівняло, поставило в один ряд надбання культури світової і світовий шедевр землі Української. Так, саме наша земля це породила, тому що не могла не породити, так само, як дала світові Григорія Сковороду, Миколою Гоголя, Тараса Шевченку, Катерину Білокур, Олександра Довженка. Це відчуття стверджувало, переконувало, давало надію, оптимізм...

Настав час збиратися в дорогу... Але як? Куди? На яких правах?

З ящиком книг їду до Києва, в конструкторське бюро Генерального авіаконструктора О.К.Антонова, працюю художником-конструктором. Сюди тому, що тут дали мені гуртожиток і тимчасову київську прописку. Тут, у кімнаті, де жили три інженери і я четвертий, і народжувались мої перші твори. Тут-таки, в конструкторському бюро і відбулась моя перша персональна художня виставка.

Душа знову розривається: що робити, як вийти на дорогу мистецьку, на дорогу до себе?

Пишу заяву-сповідь на трьох сторінках самому Генеральному, де, визнаючи необхідність і велике майбутнє дизайну, щиро признаюся, що це не моя стихія. Моєю стихією є – підсвідоме, чуттєве, інтуїтивне, особисте, поетичне, художнє... О.К. Антонов, наперекір усім іншим, дає мені особисте "добро" у вільний світ! Я був тоді щиро вдячний Олегові Костянтиновичу, людині високого інтелекту, безмежної широти і колосальної енергії, і дуже радий, що особисто знав цю велику людину.

Не можу не згадати і також хочу щиро подякувати Президентові Академії наук України Б.Є.Патону. Він у критичний момент фактично врятував нашу роботу, коли йому поскаржились, що в намічений термін бібліотеку не можуть відкрити, бо в центральному вестибюлі працюють художники. Він сказав: "Працюють? Ну, і нехай працюють!.." Це було спасіння. Нам було надано можливість закінчити "Біль землі". Що ще допомагало мені знаходити дорогу до себе? Це, безперечно, зустрічі з Львовом, з Литвою, особливо – з Чюрльонісом, з Естонією, Вірменією і цілою низкою європейських столиць з їхніми безцінними художніми скарбами.

Яз великою приємністю усвідомлюю, що нам присуджена найвища відзнака Держави уже в новому періоді – періоді Незалежності, і тому вважаю, що це не тільки і не стільки нагорода за зроблене і пройдений шлях. Це – велика відповідальність і обов'язок нести естафету, продовжувати і доповнювати вічну тканину вічного мистецтва своєї Держави, наймення якій – Україна.

Занадто важкі справи в нашій культурі. Як зберегтись, як вистояти, як розвиватись і збагатитись, не загубитись у цьому великому і водночас жорсткому світовому оточенні? Хочемо ми це визнавати чи ні, а істина – одна: культура, мистецтво – це паспорт Держави, це найвищий її злет.

Тому ми не можемо, не маємо права не помічати засилля бездуховності, і, не дай Бог, щоб культура наша стала "культурою закритого простору".

Мистецтво – це як яблуня чи груша, як "Древо", і щоб це "Древо" росло, цвіло й щедро родило, потрібно піклуватись і про його коріння, і про всі його великі і малі гілки...

Леонід РУСИЧ

Нині хіба що історики літератури згадують це ім'я, хоча бодай романси "Жайворонок", "Коліскова пісня", "Сумнів" та інші на музику М.Глінки часто звучать і в наш час. Зараз, коли минає 200 років з дня його народження, хотілося б нагадати сучасникам ще про одного видатного вихованця унікального навчального закладу, без якого не була б повною історія вітчизняної словесності.

Нестор Васильович Кукольник народився у вересні 1709 року в сім'ї відомого вченого, українця за походженням із Закарпаття, професора Санкт-Петербурзького університету. В Ніжині юнак опинився через те, що його батько, В.Г.Кукольник, був призначений першим директором новоствореної гімназії. Таким чином можна говорити про те, що юний Нестор змалку отримав відмінну філологічну підготовку. Через це він невдовзі опинився на чолі своїх товаришів й почав брати активну участь у всіх літературних та наукових заходах. У той час, коли інші дворянські діти були мало обізнані із світовою культурою, він вільно володів французькою, німецькою, італійською та польською мовами, останньою навіть писав вірші. Перші літературні спроби він, як і інші учні, вміщував у рукописному журналі "Звезда", де друкувався й М.Гоголь. Не пас задніх він і в гімназійних спектаклях, що підштовхнуло його до перших драматургічних спроб. Незважаючи на домашнє становище, Нестор дотримувався демократичних поглядів. Захоплювався філософією, читав заборонених авторів. За підтримку професора М.Г.Білоусова у відомій "справі про вільнодумство" він був позбавлений громадянського чину XII класу й золотої медалі.

Історія зберегла спомин М.Гоголя про свого однокласника: ...бувало, збере довкола себе натовп і веде мову або про Моцарта та інтеграл, або рухає цей натовп за собою іспанськими звуками гітари". Та ставлення учнів до Н.Кукольника було неоднозначним. Він відчував свою вищість і, певно, дивився на інших зверхньо. М.Гоголь, що вмів помічати характерні риси людських натур, вигадав йому прізвисько "Возвышенный", що в деякій мірі відбивало й особливості стилю творів юного Кукольника, і сприйняття ним самого життя. Він і справді виступав проти класицизму й сентименталізму, сповідуючи принципи романтизму.

Закінчивши в 1829 році гімназію й попрацювавши біля двох років учителем російської мови та словесності в Віленській гімназії, Н.Кукольник у 1832 році подає у відставку й переїздить до

Серед найвідоміших вихованців Ніжинської гімназії Кукольник по праву займає одне з чільних місць. Наприкінці 30-х - на початку 40-х років XIX століття він був одним із найвідоміших письменників, чиє ім'я було на вустах інтелігенції Санкт-Петербурга і не лише його. Але згодом, іще за життя, слава покинула письменника.

ІЗ НІЖИНСЬКОГО ГНІЗДА

Петербурга, отримавши посаду в міністерстві фінансів. Із цього часу й починається особливо плодотворний період його літературної творчості. Першим друкованим твором була віршована драма "Торквата Тассо". Над цією п'єсою Н.Кукольник працював довго. Почав її в 1826 році в Ніжині, кілька разів переробляв. З'явилася у світ драма в 1833 році й була добре сприйнята читачами й критикою. Дещо стриманіше висловився Микола Гоголь. Взагалі листи геніального письменника до друзів свідчать про те, що Н.Кукольник прагнув підтримувати з ним зв'язок. М.Гоголь добре знав про літературні справи свого колеги по гімназії. Помітна і їх спільність у відношенні до живопису, архітектури, історії, яка складалася ще в стінах Ніжинської гімназії. А в цей час, коли у світ почали виходити одна за другою книги Н.Кукольника, в Північній Пальмірі працював і О.Пушкін, до якого він ставився негативно, і однокурсник М.Гоголь, котрий ще не зажив майбутньої всесвітньої слави. Історія все розставляє на свої місця. Зате гриміла на всю імперію драма Кукольника "Рука Всевишнього вітчизну врятувала", присвячена подіям російсько-польської війни та заснуванню царської династії Романових.

Нестор Кукольник щороку видавав десятки романів і драм. У зрілому віці він відійшов від ліберальних настроїв молодості і став сповідувати ідеї "офіційної народності". П'єси Кукольника В.Белінський вважав зразком "отвлеченной народности". Головними їх героями були царі, воеводи та їх наближені. Його перу належать багато історичних романів та повістей. З 1840

по 1845 рік було опубліковано п'ять романів у 17 томах: "Евеліна де Вальероль", "Альфа і Альдона", "Дурепка Луїза", "Історична красуня" і "Два Івани, два Степановичі, два Костилюки". У цей же час вийшло п'ять драм: "Статуя Кристофа в Ризі", "Князь Холінський", "Боярин Басенок", "Монумент" і "Імпровізатор", 26 повістей та оповідань. Він був редактором журналу "Русский вестник" (1841), видавав збірники "Новогодник" і "Сказка за сказкою", редагував власний журнал "Дагеротип" (вийшло 12 номерів), брав участь у "Енциклопедичному лексиконі". Багато його статей, віршів з'являлося в інших журналах та альманахах.

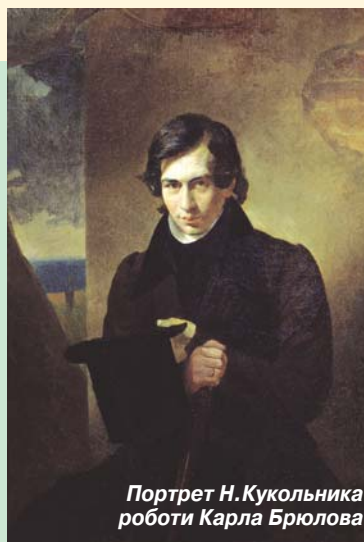
Відомий він і як видавець першої "Художньої газети" та першого журналу "Ілюстрація", які допомагали робити видатні художники і серед них Карл Брюлов. В 1851-1853 рр. твори Н.Кукольника вийшли в 10 томах.

Нестор Кукольник підтримував стосунки з випускниками Ніжинської гімназії. В одному будинку з ним жили А.Горонович і М.Немирович-Данченко. Бували на "кукольниківських середах" П.Мартос, М.Прокопович та інші.

Здоров'я Н.Кукольника швидко погіршилося, і він іде у відставку з роботи в міністерстві, поселяється в Таганрозі, мріючи рештки свого життя присвятити науці й літературі. Але 8 грудня 1868 року він раптово помирає.

Недаремно кажуть, що кожен письменник належить своїй епосі. Це підтвердили й життя та творчість Нестора Васильовича Кукольника, чиє ім'я вписалося в історію світової культури, в літопис Ніжина. І хоча нині в повсякденній практиці нашого буття виявилися непотрібними сотні діячів науки й культури, але саме вони були творцями своєї епохи, повторити яку вже нікому не вдасться.

**Григорій САМОЙЛЕНКО,
професор Ніжинського
університету ім. М.В.Гоголя**

Портрет Н.Кукольника роботи Карла Брюлова

Пригадую, як одного разу навідався я до нього на вулицю Червоноармійську. У тісному кабінетку, заваленому нотами та іншими паперами, він здавався добровільним в'язнем, а не художнім керівником академічного хору. Згадали літа минулі, репетиції та концерти, спільних знайомих. А тоді Віктор Михайлович гірко усміхнувся й похитав головою:

– Хто б міг подумати, що зі здобуттям державної незалежності Україна так глибоко впаде в духовну яму? Всі кричать, б'ють себе в груди, всі щось ділять, а культура тим часом гине на очах. Повіриш, часом жити не хочеться. Ось хоча б мій колектив. Першокласні голоси, теоретично підковані, а мусять животити. Раніше було то якийсь концерт, гастроля, увага з боку посадовців, платня регулярна. Не без того бувало, що репертуар перетасовували, але ж дихати давали. А що зараз? Враження таке, наче нас уже немає. Сьогодні маємо приміщення для репетицій, а завтра можуть за двері виставити. Співаки по три місяці без копійки працюють. – Помовчав трохи й гірко завершив. – Ось позавчора заходить до мене талановитий баритон. Привітався й зі сльозами на очах поклав на стіл заяву про звільнення. Я до нього з питанням, а він невтішно: я ладен цілодобово співати, але ж на проїзд копійки не маю, а зайцем добиратися з Оболони якось соромно, я не прошу на харчі, маю під Києвом городик, то на картоплі пересиджу, а от на метро... І мусив я відпустити талановиту людину. А таких же скільки в колективі...

Ці одкровення всесвітньовідомого диригента не дають мені спокою донині. Адже мало що змінилося від часу нашої останньої розмови з Віктором Михайловичем, і це гірко усвідомлювати. Справжня національна держава починається з духовності, як тіло від душі. Саме тому хочеться бодай згадати добрим словом великого Маестро в день його 80-річчя.

Народжений на Полтавщині, Віктор Іконник формувався як видатний хормейстер на Чернігівщині, коли після закінчення Одеської консерваторії прибув викладачем до Ніжинського педінституту ім. М.В.Гоголя. Саме там мені й пощастило вперше зустріти цю неординарну людину в далеких 60-х роках минулого століття. На той час ректором знаменитого вузу був М.І.Повод – великий ентузіаст культури. Саме завдяки йому й запрацював музично-педагогічний факультет, до якого прилучився та-

лановитий вихованець професора К.Пігрова. Усіх філологів після вступу до вузу ретельно перевіряли на здатність бути в подальшому і вчителями музики та співів. І якщо в когось були природні голос і слух, за справу брався В.Іконник. Після селекції студенти вливалися в хоровий колектив. Пощастило й мені з моїм баритоном.

І почалися регулярні репетиції. От де відкрився талант диригента! Ще молодий, сповнений амбіцій, Віктор

ративши порох. Та він таки домігся свого – практично самодіяльний колектив зазвучав як професійний, на вищих регістрах. Начувшись про нього, одного разу з Москви приїхав метр музики Дмитро Кабалевський. Довелося давати гостеві цілий концерт, у тому числі й фрагменти "Реквієма". Після концерту композитор буквально просльозився, виступаючи перед нами, і відразу ж дав слово показати хор москвичам.

А невдовзі ми вже мали кілька концертів у престижних залах Москви, в тому числі й Колонному залі. Так утверджувався авторитет В.Іконника як одного з провідних хормейстерів тодішнього Радянського Союзу. Хоча з погляду нинішніх можливостей це виглядає не так вагомим, бо зараз можна вибиратися в будь-який куточок планети, були б тільки кошти, політичні

кордони стали відкритими.

Згодом Віктор Михайлович був запрошений до Києва і там упродовж кількох десятиліть зумів утвердити власну школу хорового диригування. Він ніколи не збивався на дешевизну попси, підтанцювки, включення в репертуар ідеологічних агіток – академізм понад усе, світова класика й таке ж за рівнем національне музичне мистецтво. І якщо взяти до уваги, що жоден найдосконаліший музичний інструмент не здатний конкурувати зі злагодженими людськими голосами, то в цьому плані хорове мистецтво В.Іконника складає золоту сторінку української культури.

Мав В.Іконник і відзнаки – звання заслуженого діяча мистецтв України, Національну Шевченківську премію. Але мав ще й неабиякий авторитет серед колег, що зробити не так легко, вбачаючи, що чи не кожен із мастаків вважає себе генієм і не милує цим званням інших.

Нелегкі часи випали на останню фазу життя видатного хормейстера. Позірна демократія – і тупиковий стан української культури, збочення на обслуговування різних політичних лідерів під час масових акцій, відсутність національної програми духовного розвитку, різке падіння внутрішньої культури у верхніх ешелонах влади боляче вдарило по його чутливій душі. І кілька років тому справжній маестро хорового співу відійшов у засвіти, залишивши нам багатющу спадщину, до якої ще не дійшли руки музичних фахівців. Але вона стала частиною нашого духовного багатства, яку не купиш ні за які гроші.

Леонід ГОРЛАЧ

Серед видатних музикантів ХХ століття, безперечно, записане й ім'я хорового диригента Віктора Іконника. Його ще недавно добре знали не лише у вузькому колі колег, а й у широкому загалі, оскільки на схилі віку Віктор Михайлович досяг незаперечного авторитету як один із родоначальників української школи академічного співу.

МАЕСТРО

Михайлович буквально жив своїм дітищем. Репетиції часто-густо виходили далеко за межі академічних пар, особливо коли на них приходив сам ректор. Керівник під кінець бував буквально мокрий, зриваючи голос, особливо коли починалося зведення партій. Адже в основі репертуару були не тільки українські народні пісні, ускладнені професійним аранжуванням відомих композиторів, а й хорова класика як вітчизняна, так і світова. І вже через кілька років наполегливої праці ми досягли такої досконалості, що могли співати надзвичайно складний у гармонійному плані "Реквієм" В.-А. Моцарта. На той час його не виконував жоден професійний колектив у тодішньому Союзі.

Маючи абсолютний слух, тонко відчуваючи всі нюанси мелодії, Віктор Михайлович нелюдськими зусиллями добивався від хору досконалості у виконанні. І коли добрих сімдесят голосів зливалися воедино, коли після форте раптово западало піано, здавалося, що в древньому залі чуються кроки самого Миколи Гоголя. А невтомному диригентові було все мало, він рвучко відкидав буйного чорного чуба з очей, витирав піт на чолі й знову змушував студентів слухати і самих себе, і тонку руку маестро. Бувало й таке: доведені до відчаю, ми часом навмисне фальшивили, аби пришвидшити перерву – спробуй вистояти на ногах майже годину, безкінечно повторювати ту чи іншу музичну фразу! – і тоді лагідний і завжди замислений Віктор Михайлович раптом вибухав такими словами, які не передаються нормативною лексикою. Дівчата червоносили, а ми переставали хуліганити, вит-

Людей освіти і науки, як мені видається, варто знати. І не лише галузевого міністра чи очільника Українського центру оцінювання якості освіти. Варто знати більше про організаторів освітнього процесу, про керівників вищих навчальних закладів. Про ректора Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій нині піде мова.

Володимир Георгійович Кривуца, як керівник, до Київського інституту зв'язку прийшов в 2001 році. Саме тоді в галузі зв'язку відбувалися зміни як кадрові, так і організаційні. Так, вже в серпні 2001 року колективу Київського інституту зв'язку Української державної академії зв'язку імені О.С.Попова був представлений спочатку як в.о. ректора Володимир Кривуца. Пам'ятаю оте представлення, на якому лунали різного роду запитання, нового очільника пробували ледь не на зуб. Виразно пам'ятаю і перший виступ пана Кривуци. Не можу сказати, що дуже видно було його хвилювання, адже Володимир Георгійович мав досвід в організації вищої освіти, був уже знаним професором у своїй сфері. Що мені кинулося у вічі, так це те, що новий керівник закликав усіх до співпраці, запропонував кожному викласти своє бачення розвитку навчального закладу. Я закономірно теж на таке пристала. Вдома написала ректору листа, в якому пріоритетними визначила аж чотирнадцять пунктів, серед яких головним, на мій погляд, стало створення окремого столичного галузевого вищого навчального закладу. Назавтра їх передала в першу приймальню "вишу". І що ви думаєте: через якийсь час мене запросили, і я вже мала можливість в реальному часі донести свою позицію щодо розвитку надалі своєї альма-матері.

Упереджене сприйняття нового керівника почасти було виправданим і зрозумілим. Колектив Київського інституту зв'язку із 1988 року очолював Василь Купріянович Стеклов, нині, на жаль, уже покійний, з яким і асоціювався КІЗ (так скорочено іменувався навчальний заклад). Василь Купріянович і справді багато зробив для столичного філіалу Одеського вищого навчального закладу в галузі зв'язку, але його організаційна політика як керівника вузу була, як на мене, своєрідна.

Так було аж до 2001 року, допоки ректором не став Володимир Георгійович, а вже менше ніж за рік, 16 травня 2002 року вийшло довгоочікуване розпорядження Уряду за № 261-р про утворення Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій. Відповідно до тексту урядового розпорядження на базі Київського інституту зв'язку Одеської Національної академії зв'язку імені О.С.Попова було створено новий вищий навчальний заклад.

В. Кривуца добре розумів, що лише зараз і розпочалася справжня робота. Ректор як ніхто усвідомлював, що мало створити "щось", важливіше було оте "щось" вивести в люди, змусити їх звернути увагу на себе і найголовніше – працювати так, щоб тебе запевали. Потрібно було реорганізувати вищий освітній заклад дійсно в університет як багатопрофільний, щоб ним гордилися студенти, колишні сту-

денти і дуже-дуже хотіли вчитися в ДУІКТі школярі, і мріяли дитсадківці.

Розпочалася робота, подеколи рутинна і така, яка є найскладнішою, за яку дивідендів не дають. А тут і виконання Болонської декларації та європейські стандарти від навчальних закладів стали вимагати. Усе це в комплексі стало працювати на створення справді нового вищого навчального закладу. На цьому етапі було створено нову організаційну структуру університету, розширено коло підготовки таких конче потрібних спеціальностей в галузі, як радіотехніка (з якої і розпочинався навчальний заклад, але яка через певні чинники чомусь зникла), інформаційна безпека, комп'ютерна інженерія та модернізовано наявні напрямки. До роботи запрошені кращі в галузі спеціалісти на вигідних як для спеціалістів, так і для університету умовах. Модернізовано матеріально-технічну базу з урахуванням технічних новинок. Поіншому була зорганізована і наукова робота: "запрацювала" аспірантура та докторантура, три спеціалізовані вчені ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій, вчена рада з

присвоєння вчених звань професорів та доцентів. По-новому активізувалася співпраця із операторами зв'язку та міжнародними галузевими організаціями. ДУІКТом став цікавитися Міжнародний Союз електрозв'язку, а в листопаді минулого року вуз відвідав і його Генеральний секретар Хамадун Туре, який дав високу оцінку багатогранній діяльності навчального закладу.

Але найприкметніше в роботі ректора, окрім зазначених видних результатів, було інше. Насамперед, що було зроблено Володимиром Георгійовичем ще в статусі в.о., – це збережено професорсько-викладацький та організаційний склад.

Володимир Георгійович став найбільш вдалою кадровою знахідкою Станіслава Довгого. Більше того, пан Кривуца дуже вчасно знайшовся і для самих зв'язківців, бо зумів зорганізувати за такий короткий час справді багатопрофільний вищий навчальний заклад, який має всі підстави претендувати на національний.

Це я так схематично про Володимира Георгійовича. А ще ж є його науковий доробок, який вимірюється докторською дисертацією, монографіями і підручниками та 25 підготовленими кандидатами та докторами наук. Поза сумнівом, науковий результат вагомий. Але я хочу сказати про дещо інше. На нас враження справляють люди різного віку, неоднакового з нами способу мислення, протилежної статі. Всім їм ми завдячуємо у своєму становленні, проте щиро дякуємо тим, від спілкування з якими ми кращали. Моє велике бажання – бути людиною, скажу і я про себе словами кардинала Любомира Гузара. У мою людяність вагомий внесок вніс і ректор Володимир Кривуца. Його особливості не крикливі і навіть не показні. Мабуть, варвинська чарівна земля, його мала батьківщина, заклала її основи. Але, що це особлива людина, – зауважують всі, хто мав за честь із ним мати приємні миті спілкування...

Надія КНЯЗЕВ

СВЯТО САМОРОДКА

Ім'я видатного винахідника-самородка Якова Рощепія до-недавна було майже забуте, як і багато інших талановитих людей. Ми вже писали про цього осовецького уніка, а поки що нагадаємо, що саме він був винахідником напівавтоматичної гвинтівки й самохідного комбайна, здатного виконувати не одну операцію, окрім збирання зернових, що саме йому належить розробка знаменитого автомата, незаслужено приписаного тільки росіянину Калашникову і відомого нині у всьому світі під аббревіатурою АК. В цю літню пору минув 51 рік від дня його смерті, що й стало добрим приводом для пошанування. З цієї нагоди в Бобровиці зібралися керівники району, гості, родичі Я.Рощепія, яких теж, на жаль, уже залишилося мало. Гадається, що рано чи пізно до хати-музею винахідника буде протоптана туристична стежка, аби про нього знали у всьому світі.

НА КОРДОНІ ТІСНО

Чернігівщина має сотні кілометрів кордону з Білоруссю та Росією. І хоча нинішня державна межа має суто європейський вигляд, позбавлена нейтральної смуги та колючого дроту, роботи на ній прикордонникам та митникам вистачає. Як чимало її в Нових Яриловичах, де розміщений один із переходів – адже обсяг перевезень зростає з кожним роком. Для розвантаження автомобільних потоків і має бути збудований до кінця року ще один термінал для пропуску транспорту, адже в білорусів нині вдвічі більші можливості. Про це йшлося на прес-конференції для журналістів, яку провели прямо на переході митники й прикордонники.

ДО ГЛИБИН ІСТОРІЇ

Без знання минулого не побудуєш майбутнього. Цю аксіому давно засвоїли країни зі стабільною цивілізацією, які забули про різні революційні потрясіння. А виховати патріотичну пам'ять у молодого покоління – значить зарезервувати й собі місце в історії.

Чи не цим постулатом керувалися й просвітяни області, коли організували для вихованців шкіл-інтернатів, що відпочивали в дитячому таборі поблизу Седнева, екскурсію до столиці гетьманів Лівобережної України Батурина. Це старовинне селище нині не впізнати після ґрунтовних археологічних розкопок та реставраційних робіт: відновлено дитинець, фрагменти укріплення, два флігелі та палац гетьмана К.Розумовського, будинок Генерального суду, упорядковано мальовничі куточки, з'явилися оригінальні пам'ятники. Словом, є що показати екскурсантам. І ті 60 дітей, які навідалися в місто над Сожем, обов'язково зав'язали вузлик на пам'ять.

КРАЄЗНАВЦІ НЕ СПЛЯТЬ

В Ніжинському видавництві "Аспект-Поліграф" побачила світ книга Олексія Савона "Творці історії Прилуччини". Це вже не перше видання такого плану місцевих краєзнавців. Ця ж книга розповідає про відомих вчених, письменників, художників, лікарів, просвітян, які або народилися на Прилуччині, або певний час жили на ній.

БАТЬКИ ДОПОМАГАЮТЬ ДЕРЖАВІ

При сучасному рівні державного забезпечення виховного процесу дітей годі сподіватися на його високий рівень, тим більше, що освіта й культура фінансується із залишкових фондів бюджету. Добре відаючи про це, ніжинці взялися допомагати державі в облаштуванні куточків дозвілля дітей. Непогано показали себе подібні майданчики в першому та третьому районах міста, а тому й мешканці вулиць Прилуцької та Семашка підхопили ініціативу співгромадян і вирішили забезпечити наполовину власними коштами будівництво подібних куточків на своїй території. Досить сказати, що з бюджету міста на це теж виділено 150 тисяч гривень.

ТРАСА ПІЗНАННЯ

Є що подивитися туристам на Чернігівщині, навіть не забираючись у віддалені куточки області, де мало не в кожному районі знаходяться історичні пам'ятки. Саме тому обласне управління туризму й розробило цікавий маршрут для тих, хто лише проїздить через наш край трасою Київ-Петербург. Тут і коротка екскурсійна зупинка в козацькому Козельці, і кількагодинне перебування в Чернігові з його неповторними архітектурними пам'ятками, мальовничими краєвидами, сучасними кварталами. Невдовзі відновляться й прогулянки на теплоході по зачарованій Десні.

"ЗОЛОТИЙ ЛЕЛЕКА" ПРИНОСИТЬ УСПІХ

Чималим успіхом користується міжнародний фестиваль народної творчості "Золотий лелека" в Миколаївській області. І цього року участь у ньому брали митці з Кореї, Росії та України. Нашу область представляли юні прилуччани. Лелека приніс успіх Дмитрові Тищенку, Марині Юрченко, ансамблю "Забав" – вихованцям студії "Натхнення", які стали лауреатами престижного фестивалю.

Наш кор.

Переді мною десятки фотокарток. Поважний бізнесмен – у фільмі "День народження буржуя", вусатий запорозький козак – у "Чорній Раді", головний євнух султанського гарему – у "Роксолані"...
Фотокартки... Вони не відображають визначального таланту заслуженого артиста України Бориса Харитонова. Але і в них є те золоте зерно, яке вигранює його талант – особливий артистизм, точка вібрації душі, голосу, повне зовнішнє злиття із внутрішнім світом героя, з його настроєм, психологічним станом.

РОДОМ ІЗ ВОЄННОГО ДИТИНСТВА

**ПРО БОРИСА ХАРИТОНОВА –
ВІДОМОГО АКТОРА,
ТАЛАНОВИТОГО ЛІТЕРАТОРА
І ЩЕДРУ ЛЮДИНУ**

Свого часу Лев Толстой писав: "Найбільшу роботу виконує дитина до п'яти років..." Справді, вона не лише вчить ходити, говорити. Основне – вчиться розуміти, відчувати, думати і, відповідно, діяти.

Ось так і наш герой розпочав свій життєвий шлях із дитинства. Спочатку декламував вірші у військовому шпиталі, а згодом і сам почав писати власні твори ще п'ятикласником.

Дитинство у Бориса, як і в багатьох його ровесників, справді було босоногим. Він пам'ятає усе до дрібничок. У 1941 році над рідним Ладаном, що у Прилуцькому районі на Чернігівщині, з'явився хрестатий німецький бомбардувальник "Юнкерс-99". З його черева вилетіла кількасоткілограмова бомба. Але, упавши неподалік того місця, де саме грали хлопчики, а серед них і маленький Борис, на щастя, не вибухнула. "В сорочці народився!" – казали сусіди.

А ще страшно було, коли до хати вдерлася оскаженіла німецька солдатина. Забирали все, що потрапляло під руки. Невідомо, чим би все закінчилося, якби до оселі не увійшов офіцер. Оглянувши кімнату, зупинив погляд на іконі Святого Миколая, яка висіла в кутку. Він ламаною російською мовою сказав: "О, гут, матка, Миколайчик – ето харашо!.." Розвернувся і вивів своїх солдат. Дуже часто згадує цей епізод Борис Степанович і вважає, що саме ікона Святого Миколая зберегла життя йому і його мамі.

Коли Борису Степановичу Харитонову виповнилося 70 років, то його вдячні земляки-ладанчани (він не лише виступає

перед односельцями, а й залучає дітей із Ладану до своїх п'єс) передали йому вишиту місцевою майстринею ікону Святого Миколая – як спогад про ті тривожні воєнні дні, котрі довелося пережити, як нагадування про те, що ми усі ходимо під Богом...

Закінчувалася війна. Додому повертали-ся фронтовики. Багато з них перебували в госпіталях. І саме тоді юний Борис у одному із чернігівських шпиталів читав перед пораненими вірші. Спочатку тихо, боязко, а коли відчув, що його уважно слухають і у солдат котяться по щоках сльози, продовжував усе впевненіше і впевненіше. Ті солдати, які не могли аплодувати, бо руки були забинтовані, вигуквали: "Молодець! Читай далі!.."

Ось так із повоєнного драматичного гуртка у Ладані і розпочалося подальше творче життя Бориса Степановича. Спочатку, коли навчався

у Львівському залізничному технікумі, де довелося зіграти головну роль – Олега Кошового у виставі "Молода гвардія" за однойменною повістю Олександра Фадєєва. Він там настільки перевтілювався у мужнього героя, що його таланту щиросердно позаздрили навіть досвідчені актори. Далі його призвали на строкову військову службу у полк зв'язку. Там також виступав перед солдатською аудиторією, розкриваючи свій акторський талант.

Згодом вступив до столичного інституту театрального мистецтва імені І. Карпенка-Карого. І чи то збіг обставин, чи за велінням долі, йому знову довелося грати у виставі "Молода гвардія", але вже злісного, цинічного німецького гестапівця, який допитував молодогвардійців. Найсміливіші підлітки-глядачі повитягували із кишень гумові рогатки і почали прицільно обстрілювати "німця". Тоді мало не дійшло до зриву вистави. А коли Борис Степанович вийшов із Київського театру юного глядача на Липках, де проходив спектакль, то почув від юних "месників", які ховалися за деревами: "Ну, гестапівська морда, ми ще доберемося до тебе!"

За тривалий час роботи митець зіграв десятки ролей, виступав і як ведучий-конференсьє. Нині також серед публіки – читає вірші, гуморески класиків і сучасних авторів. Свого

часу побував на гастролях у багатьох республіках колишнього Союзу. Тричі на БАМі, вилітав на Далекий Схід із популярними колективами. Тепло згадує про ансамбль "Кобзу". Багато років провів як ведучий Ансамблю пісні і танцю 16-ї повітряної армії, яка дислокувалася на території колишньої Німецької Демократичної Республіки, входячи до Групи радянських військ. Пізніше – Другої танкової армії.

Запримітили талановитого актора і кінематографісти. Запропонували зніматися у фільмах. Перша роль була у фільмі "Фортеця на колесах", де він зіграв телеграфіста бронепоезда.

Плідно співпрацює Борис Харитонов з Національними радіо- і телекомпаніями України. На Першому телеканалі, наприклад, вів "Вечірню казку". Коли на екрані за п'ять хвилин до дев'ятої з'являвся дідусь Харитон у своєму солом'яному брилі, то мільйони дітей завмирили. А потім надсилали малюнки, зворушливі листи, телефонували в студію.

Чимало читачів "Отчого порога", напевно, переглянули у Національному драматичному академічному театрі імені Івана Франка за п'єсою Бориса Харитонова виставу "Розстріляна увертюра", де разом із іменитими столичними акторами – заслуженими і народними артистами – брали участь і школярі з його рідного Ладана. Нині актор виступає у виставах столичного театру "Золоті ворота".

Борис Степанович – частий гість у ветеранських організаціях, виступає перед колишніми фронтовиками. Багатьом із них він присвятив віршовані твори. Особлива сторінка громадської діяльності актора – участь у заходах, які проводить рідне Чернігівське земляцтво.

Він сильний духом, оптиміст. Пише вірші, пісні, присвяти. Видав за власні кошти три книги. Нині працює над четвертою і сценарієм фільму.

Вітаючи дорогого Бориса Степановича із днем народження, бажаємо, насамперед, здоров'я. Що-що, а це таки дала йому мама, мов передчуваючи довгий шлях сина до вершин. Нелегкі дороги, на яких не повинні втратити митця ні численні репетиції, ні слова, ні крутизна взятих рубежів, ні його мистецькі подорожі, що перетнули паралелі й меридіани земної кулі.

**Регіна ТАЛАБАН,
журналістка**

Чернігівська друкарня одна з найстаріших в Україні. Вона відіграла важливу роль в історії розвитку української духовності, освіти і культури.

Друкарня була створена в Чернігові на базі Новгород-Сіверської, яка діяла всього п'ять років, з 1674 по 1679 рік. Їх заснування пов'язане з ім'ям видатного церковного і культурного діяча Лазаря Барановича, автора відомих творів "Труби словес проповідних", "Вінець Божої матері" та ін. Частину з них він видрукував в Києві. Вельми цікавим є його "Меч духовний" (1666р.) – збірка барокових проповідей на утвердження християнської віри і моралі. Це видання є чудовим зразком емблематичного мистецтва оформлення титулу (гармонійне поєднання на гравюрі малюнка зі словесним текстом).

У 1679 році Лазар Баранович підписав два документи, що визначили характер діяльності друкарні в Чернігові. Це – Універсал і "Пункт на спорядження друкарні". У них докладно говорилося про завдання новостворюваної друкарні та умови її роботи.

Першим технічним керівником друкарні став Семен Ялинський, який вчився друкарської справи у Вільно.

Уже з самого початку видання чернігівської друкарні досить різноманітні – крім книг релігійного змісту, тут виходять і "світські" книжки. За свідченням бібліографів, одним з перших її видань був "Буквар". Але, на жаль, він не зберігся. Друки в Чернігові здійснювалися українською, церковно-слов'янською, польською та латинською мовами.

У 1682 році було видано гарно оздоблену книгу "Октоїх", в якій вміщено один з ранніх відбитків нот. У "Триоді цвітній" (1685р.), присвяченій Лазарю Барановичу, друкарня порівнюється з садом, а книги з квітами. У передмові до неї сказано, що засновник друкарні – Л.Баранович "весь труд свій и тщание обрати не на тщетную славу, а на писание и печатание книг". Це видання за оформленням подібне до інших тогочасних кращих українських видань. Титульний аркуш взятий у гравійовану рамку з зображенням Троїцько-Іллінського монастиря, де знаходилась друкарня. Книга оздоблена багатьма гравюрами

на дереві. Одна з них підписана С.Ялинським. Вона, ймовірно, була вирізьблена ще для видання Новгород-Сіверської друкарні. У книзі особливо привабливий вигляд мають численні ініціали. Більшість з них у рамках, оздоблених рослинним орнаментом. Цікавими є ініціали, фоном для яких послужили місцеві пейзажі, зустрічаються також зображення людських облич і постатей.

ЧЕРНІГІВСЬКА

ДРУКАРНЯ

(до 330-річчя заснування)

У Чернігові було надруковано кілька поетичних панегіриків І.Величковського, Я.Орловського, П.Терлецького та ін. Л.Баранович сам любив віршувати, про що свідчить його "Аполлонова лютня". Він згуртував навколо себе місцевих поетів і всіляко сприяв їхній творчості.

Тут друкував свої твори Дмитрій Ростовський (Туптало) – відомий укладач "Житій святих" (4 томи), що згодом неодноразово перевидавалися у Києві і Москві. Його збірник "Руно орошенное", написаний староукраїнською мовою, складають історичні і побутові оповіді з місцевого життя, переклади з творів античних філософів Аристотеля і Демокріта, історика Плутарха, поета Вергілія. Наводяться цікаві відомості з медицини, зокрема про лікування очних і психічних хвороб.

На початку XVIII ст. Чернігівська друкарня за своїм значенням – третя в Україні, після Київської і Львівської. Вона мала власну папірню. Над оформленням її видань працювали видатні українські майстри гравюри (дереворитів і мідьоритів): Никодим Зубрицький, Іван Стрельбицький, Леонтій Тарасевич, Інокентій Щирський.

У 1700 році Іоанн Максимович відкрив у Чернігові училище – "колегіум", де займалися писанням і перекладом книг.

Друкарня видавала оригінальні літературні праці самого І.Максимовича та переклади, підготовлені викладачами навчального закладу.

Саме тоді тут було здійснено багато видань перекладної літератури з різних галузей знань, зокрема, практичного напрямку, а також творів з тематики морально-етичного, виховного характеру.

У 1709 році в Чернігові вийшла книга Бенедикта Хефтена "Царський путь...". Переклад цього твору, вперше виданого у 1635р. в Антверпені латинською мовою, здійснив І.Максимович. Вірогідно, йому належать і вірші, вміщені в тексті передмови.

Починаючи з кінця XVII і до початку XIX ст., церковна влада неодноразово забороняла Чернігівській друкарні видавати книги, що не відповідали релігійному профілю. Уже навіть Лазарю Барановичу робились суворі застереження, "чтобы преосвященный архиепископ книг писаных (тобто "світського" змісту, не цензурованих) в царственный град Москву на продажу не присылал" (так, боячись конкуренції, там боролися з "ересю"). Отож, поступово коло її інтересів звужується, майстерність працівників підпадає. Свавільна політика російського самодержавства щодо українського книговидання все відчутніше негативно позначалася на діяльності друкарні. Вона втрачає своє культурне й освітнє значення.

Все ж друкарня в Чернігові діяла майже півтора століття (до 1818 р.) і залишила значний слід в історії вітчизняного книговидання. Своїм змістом, мовою, мистецьким оформленням чернігівські друки відобразили характерні риси тогочасного історичного періоду, сприяли піднесенню освітнього і культурного рівня народу. Кращі зразки її видань збагатили нашу духовну спадщину.

У Музеї книги і друкарства України, що знаходиться в приміщенні колишньої лаврської друкарні, в експозиційному розділі стародруків представлені з-поміж видань інших українських друкарень і книжки Чернігівської друкарні, зокрема, "Триодь цвітна" (святкова) 1685р., з 17 ілюстраціями та гербом Лазаря Барановича (гравюра роботи Петра Рахманіва).

Микола ГЛАМАЗДА,
заступник директора
Музею книги і друкарства
України

**Корифесві
солов'їної лірики
Олексі
ДОВГОМУ
в день 80-річчя**

1.

*Ніколи не чував таких пісень я
У солов'ївах хлопців та*

дівчаток,

*Як у селі на нашім Задесенні,
Де річка Дягова бере початок.*

*То не просте село, а Городище
Серед торфовищ Сіверського*

краю.

*І там не солов'ї, а солов'їща –
Їх спів аж до Березного*

лунає...

*80 років тому
Там сталась солов'їна чудасія:
Село те народило Олексія
Довгого.*

2.

*Свій довгий вік він був завжди
при ділі,*

*В яке із головою поринав –
Учив механізаторів артілі,
Редагував Тичину й Бажана,*

*Писав пісні, елегії й сонети,
Нардепами зробив обох*

синків,

*Онуків нянчив, наставляв
поетів,*

*Створив народний хор
із земляків...*

*І ось тепер
Не пошкодуймо ж папки й
слею*

*В зеніті слави й шани корифею
Олексієві Прокоповичу
Довгому!*

Гриць ГАЙОВИЙ

*Оприлюднено на урочистому
зібранні еліти Чернігівського
земляцтва в Києві за участю
провідних майстрів гострого
пера 10 серпня 2009 року.*

НА ПУЛЬСІ ЧАСУ

Микола Адаменко належить до тих людей, які сповна випили гірку чашу випробувань у часи недавні. За своє вільнодумство студент Київського держуніверситету імені Т.Г. Шевченка був засуджений на 10 років позбавлення волі і запроторений за Урал. Згодом тінь небагонадійного переслідувала його, навіть уже реабілітованого, тривалий час. Та наш земляк виявився твердим у переконаннях. Вчителював, доучувався, а водночас писав вірші та прозу. У його доробку чимало книг лірики та прози, сповнених любов'ю до України та її людей. Він і нині живе у рідній Сосниці, пише вірші, чутливо прислухається до всіх подій, які відбуваються в рідній Україні.

Зі згоди автора подаємо низку катренів, оприлюднених у книзі вибраного.

***

Від слів тріскотливих тріщить голова.
Все сіємо клятви. Коли ж обжинки?

Україні обридли красиві слова –
Потрібні красиві вчинки.

***

Ми віримо у промені весняні,
Тому і не згинає нас зима.

Погано не тоді, коли погано, –
Коли надії на добро нема.

***

Ми світ сприймали б не крізь сльози,
Не допікали б нам завали,
Якби тягнув нам Лебідь воза,
А Рак та Щука підіхали.

***

У ці покручені часи,
Коли в тумані Україна,
Найвищий еталон краси –
Це добра й мисляча людина.

***

Із рідного краю втікати не треба,
Який він скупий не є,
Бо будеш дивитись на чуже небо,
А марити – про своє.

***

Де вища за церкву
Тюрма,
Там щастя ні в кого
Нема.

***

Стільки змін у нашім домі!
Привітється до Панька:
Був антихристом в райкомі,
Нині в церкві за дяка.

***

Веде на Голгофу дорога сіра,
Там неспалимі хрести сп'ялися.
Коли похитнулася і впала віра –
Важко їй підвестися.

Микола АДАМЕНКО

Медвежий кадуб

**Борису
Харитонову –
видатному сину
Прилуччини,
народному
артисту
України з нагоди
75-річного
ювілею**

*Дивлюсь я на небо і думку гадаю,
Чому з Харитоновм в кіно не знімаюсь.
Чому мені, Боже, таланту не дав,
Можливо б, і я в "Роксолані" зіграв...*

*Я євнухом став би в султанськім гаремі,
Турчанок кохав би з Борисом в тандемі.
А може б, зіграв козака в "Чорній раді",
Борис на коні там – при повнім параді.*

*А ще він знімався в кіно про буржуя,
Там він – бізнесмен, ну, крутой, блін, скажу я ...
На сцені у нього – це ролей до ста,
Житуха в театрі – одна краса!*

*У тому театрі – врата золотенькі,
І гроші Борису дають немаленькі.
А поряд завжди сексопільні дівчата,
Бориса голублять так ніжно, завзято...*

*Та раптом зі сцени чкурнув в теледиви,
Тепер від в брилі, в вишиванці красивій.
Він казку вечірню розказує діткам,
Тож в рідне земляцтво заходить він рідко.*

*– Приходь же скоріше! – прошу сміхослова, –
Хто ж нам прочитає Павла Глазогого?
Нам чути Ваш голос дуже приємно,
Звання ж бо артисту дають не даремно.*

*Сьогодні обняти Вас – добра нагода
І привітать від земляцького роду,
Щоб слово дотепне ще довго звучало,
Щоб чарка була, мед із хлібом і салом.*

*Хай бризкає гумор людям на втіху,
Здоров'я бажаєм і сто років сміху!*

Медом поділився
Петро МЕДВІДЬ

ОТЧИЙ ПОРІГ

**Шеф-редактор
Віктор ТКАЧЕНКО**
Головний редактор
Леонід ГОРЛАЧ
Засновник: товариство
"Чернігівське земляцтво"
в м. Києві

Газета зареєстрована Державним
комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення
України 06.XI.2001 р.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB №5594

Адреса редакції:
01023, Київ, 23, Спортивна площа, 1,
тел/факс: 246-74-31.
Електронна пошта:
chernigivzemi@spalace.com/ua

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

**В.В. Ткаченко, В.І. Авдеєнко,
Л.Н. Горlach (Коваленко),
І.М. Забіяка, І.Б. Матяш,
П.І. Медвідь, М.М. Ткач,
В.В. Пушкар'єв, В.Є. Устименко,
М.І. Халимоненко, О.А. Шокало.**
За достовірність фактів, точність імен та
прізвищ, географічних та історичних реалій
відповідають автори публікацій. Газета
розповсюджується серед земляків
безкоштовно.

Передрук тільки з відома видання.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.
Літературний редактор **Леонід Коваленко.**
Комп'ютерний набір **Леонід Коваленко.**

Верстка, дизайн **Ніна Дець.**

Надруковано та зверстано на замовлення
товариства "Чернігівське земляцтво" в м. Києві
у КП "Редакція журналу
"Дім, сад, город".
Тираж 1200.